

Autonomie en gedragssturing

Een delicaat evenwicht in een versterkend
schoolklimaat

Harrie van Leeuwen
Marca Geeraets

11 maart 2023

BUREAU PEERS
strategische zorginnovatie

Agenda

- Wie ben jij ?
- Een **versterkend** schoolklimaat: **transactioneel proces** als belangrijk uitgangspunt
- Denken in **verwachtingen** en (o.a. neuropsychologische) **vaardigheden**
- Mogelijkheden van **autoritatieve steun**: combinatie van **autonomie ondersteuning** (leerling volgen) – **emotie en gedrag beïnvloedend** (leerling leiden)

PEERS

1. Een groep mensen, die gelijk zijn in leeftijd, kwaliteiten, kwalificaties of een vergelijkbaar belang of belangstelling hebben en gemeenschappelijke gedragscodes
2. Een peer-to-peernetwerk (of P2P) is een logisch netwerk van peers die in dit netwerk gelijkwaardig zijn en diensten aan elkaar kunnen aanbieden
3. Een lid van de Britse en Ierse adelstand die de titel voert van hertog, markies, graaf, burggraaf of baron
4. *Archaïsch*. Een metgezel

[1175 -1225;<Oud Frans *per* <Latijn *pār* equal]

Welkom

Wie ben jij?

Wij zijn

Harrie van Leeuwen & Marca Geeraets

Agenda

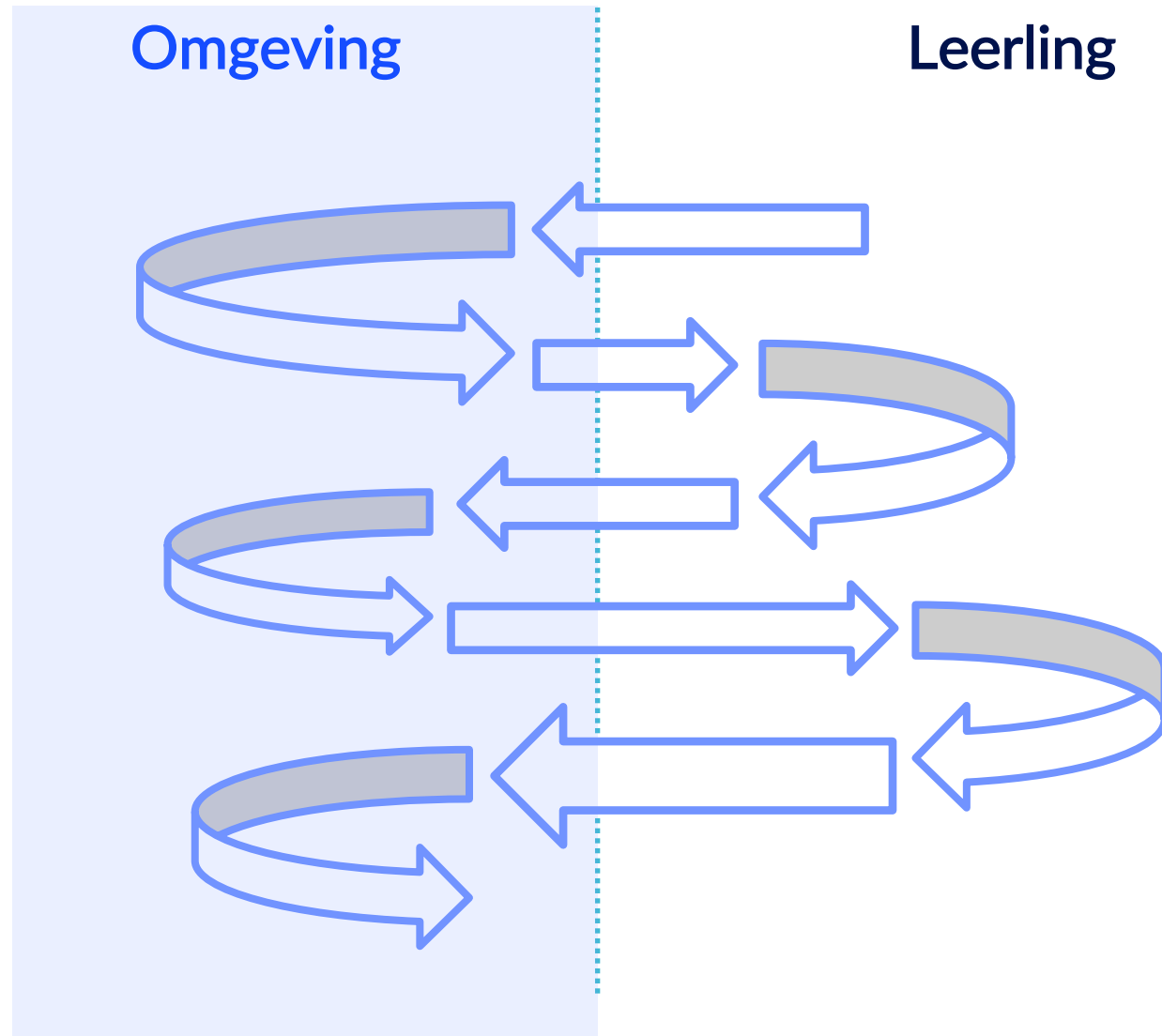

- Wie ben jij ?
- Een **versterkend** schoolklimaat: **transactioneel proces** als belangrijk uitgangspunt
- Denken in **verwachtingen** en (o.a. neuropsychologische) **vaardigheden**
- Mogelijkheden van **autoritatieve steun**: combinatie van **autonomie ondersteuning** (leerling volgen) – **emotie en gedrag beïnvloedend** (leerling leiden)

Leerkracht en
leerling zijn
elkaars omgeving

Transactioneel
proces (Sameroff,
2010)

De balans

Competentie wil
zeggen dat
vaardigheden
voldoende zijn om
aan de
verwachtingen te
voldoen

Omgeving

Leerling

Verwachte autonomie

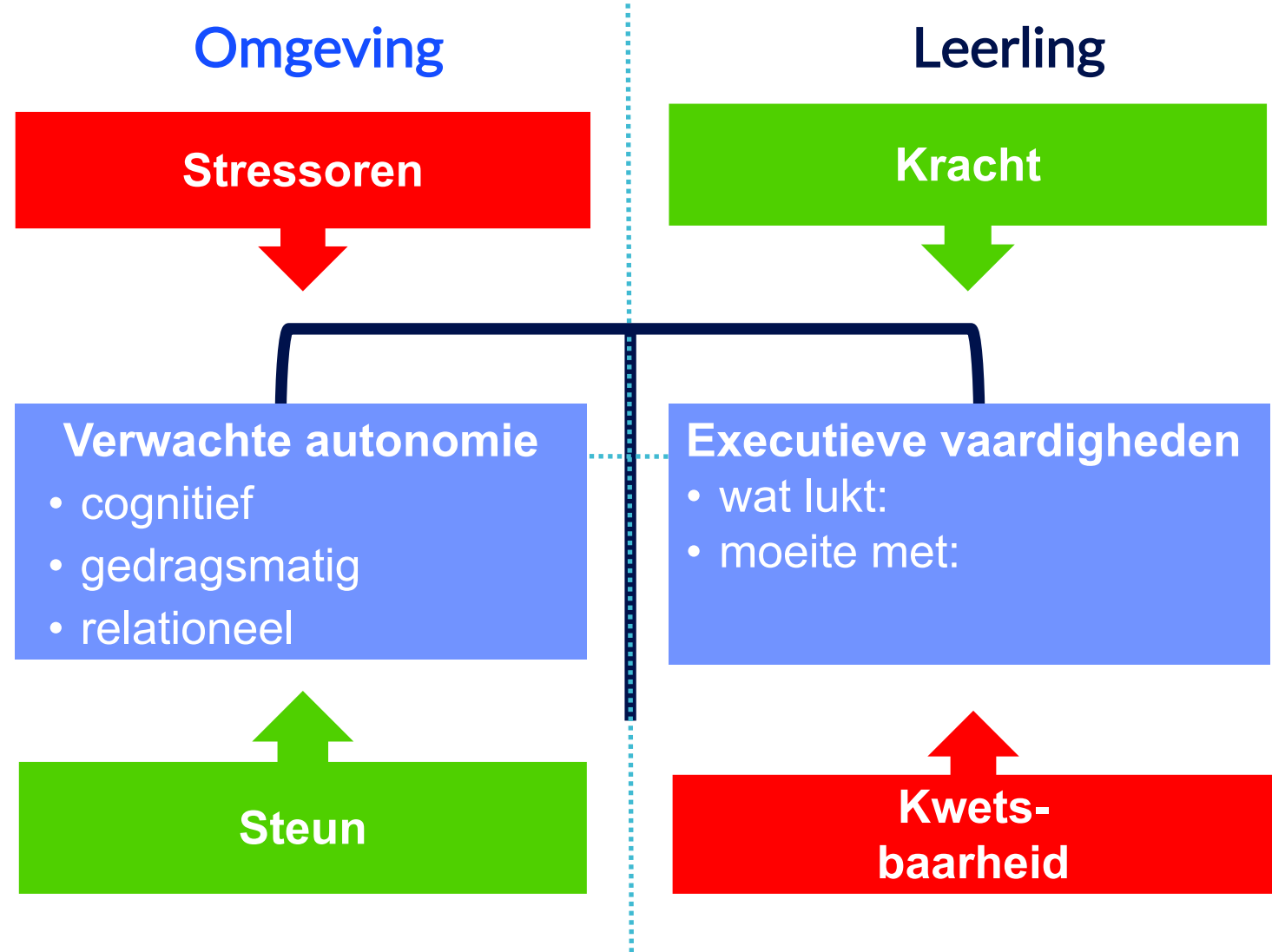
- cognitief
- gedragsmatig
- relationeel

Executieve vaardigheden

- wat lukt:
- moeite met:

Stressoren en steun;
kracht en kwetsbaarheid
beïnvloeden de balans

Leerkracht en
leerling zijn
elkaars omgeving

Transactioneel
proces (Sameroff,
2010)

Omgeving

Leerling

Kritisch denken en het
ontwikkelen van een eigen
mening = autonoom
cognitief functioneren

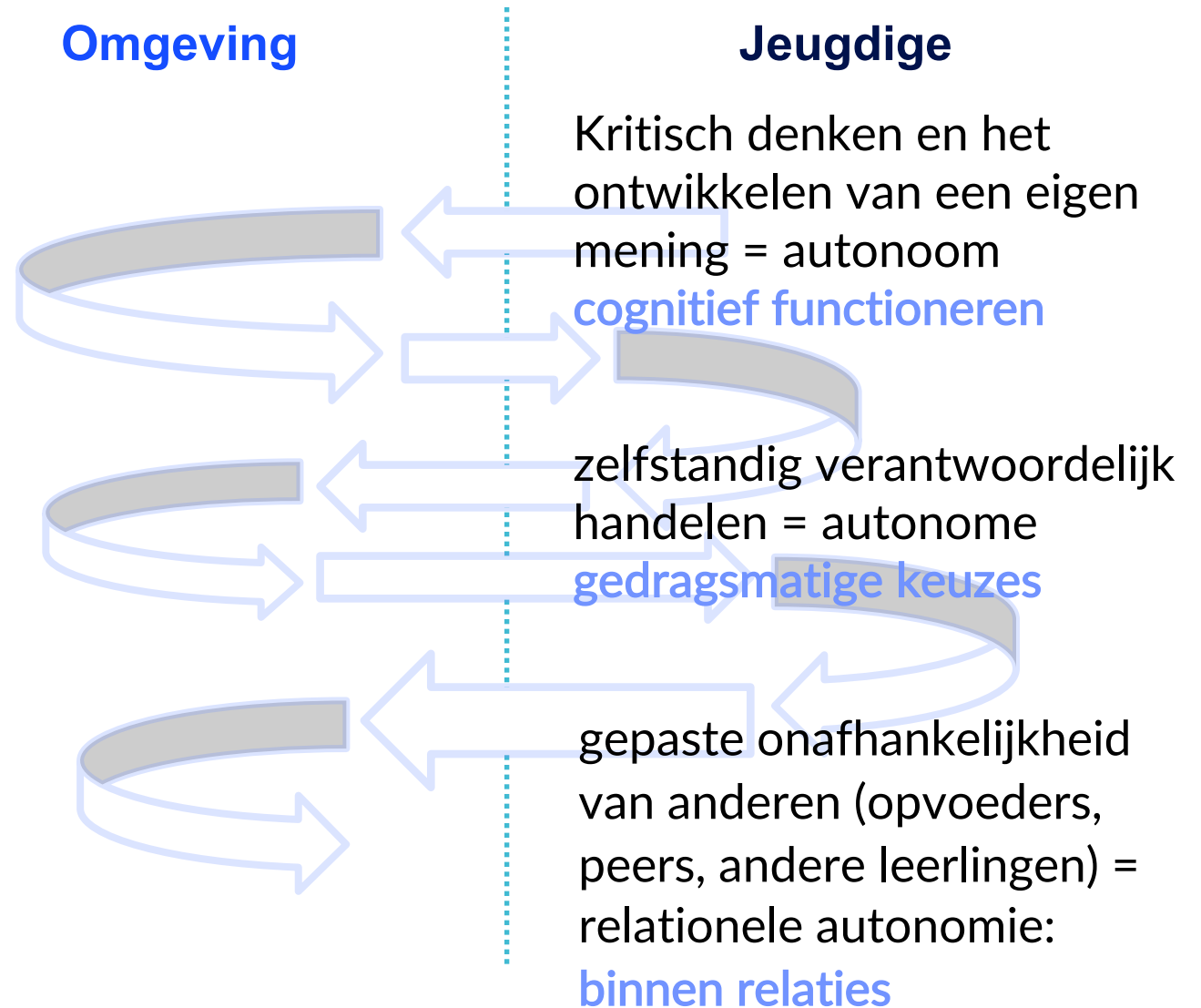
zelfstandig verantwoordelijk
handelen = autonome
gedragmatige keuzes

gepaste onafhankelijkheid
van anderen (opvoeders,
peers, andere leerlingen) =
relationele autonomie:
binnen relaties

Leerkracht en
leerling zijn elkaars
omgeving

Transactioneel proces
(Sameroff, 2000)

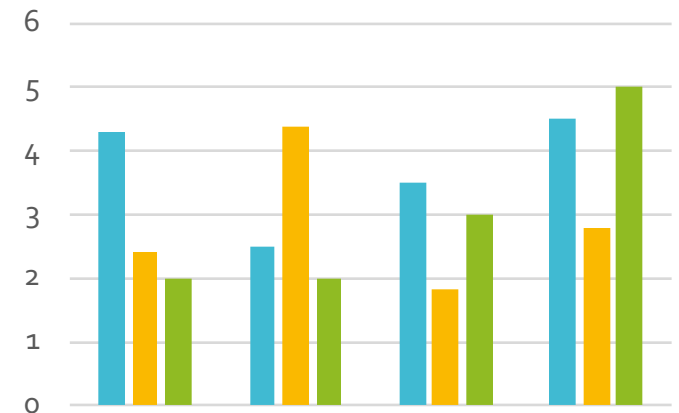
Executieve
functies als
voorwaarden voor
cognitieve,
gedragmatige
en relationele
autonomie

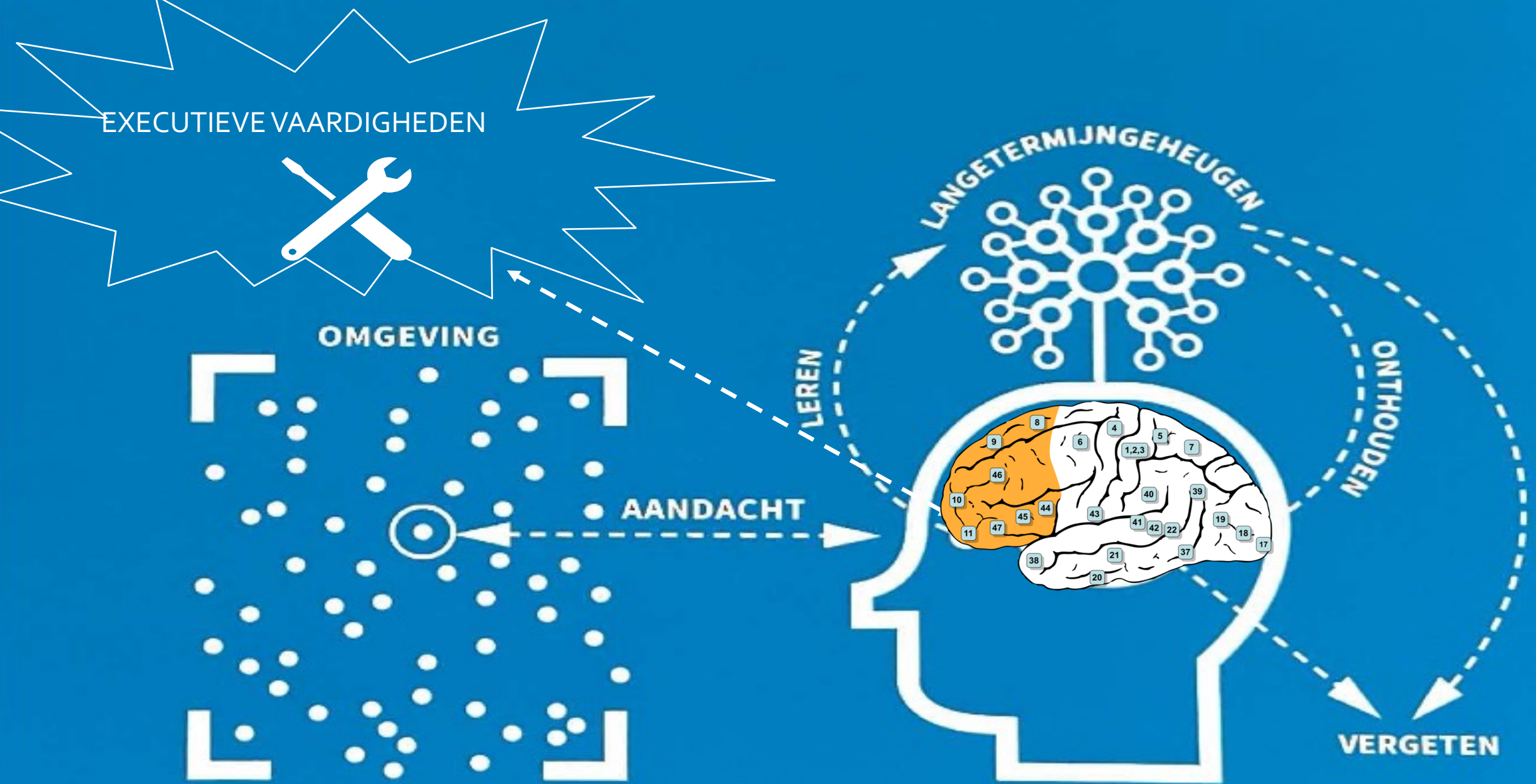
Vaardigheden die nodig zijn als je je gedrag moet aanpassen om aan de **verwachtingen** in een **specifieke situatie** te voldoen

Vanuit de **neuropsychologische theorie** zijn ze nauw verbonden aan het functioneren van de prefrontale hersenen.

De **rijping** van deze functies gaat door tot **na** de adolescentie

Er zijn **grote individuele verschillen**

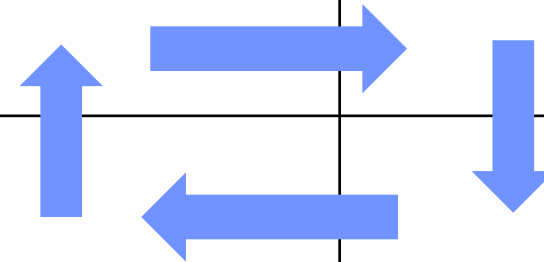

Aangepast naar Doorloopjes 2 (2022), uitg. Phronese

Stappen van
aangepast
gedrag als de
specifieke
situatie daarom
vraagt

	Denken	Doen
Start	Weten wat te doen	Handelingen voorbereiden en daadwerkelijk beginnen
Afsluiten	Evaluëren, bijstellen en problemen oplossen	Handelingen goed uitvoeren en volhouden

Denken

1. **Werkgeheugen**: de vaardigheid een aantal items bewust te houden om cognitief te bewerken
2. **Planning**: de vaardigheid benodigde stappen te prioriteren, dingen in de goede volgorde te doen
10. **Gedragsevaluatie**: de vaardigheid om je eigen handelen en de situatie te overzien en te evalueren
11. **Flexibiliteit en profiteren van feedback**: de vaardigheid om te schakelen, verplaatsen in de ander, omgaan met veranderingen, werkwijze aan te passen

Doen

3. **Organisatie**: de vaardigheid om voor te bereiden, te ordenen en materialen op orde te hebben
4. **Reactie inhibitie**: de vaardigheid jezelf te stoppen
5. **Taakinitiatie**: de vaardigheid om te starten, ook als je de taak moeilijk of niet leuk vindt
6. **Volgehouden aandacht**: de vaardigheid om door te gaan nadat je afgeleid bent of als je het saai vindt
7. **Emotieregulatie**: de vaardigheid om emoties te reguleren passend bij de situatie
8. **Doelgerichtheid**: de vaardigheid om tijdens activiteiten je aan het plan en doel te houden
9. **Time management**: de vaardigheid om benodigde tijd in te schatten, in te delen en deadlines te halen

Cognitieve
flexibiliteit
maakt het ook
mogelijk je in
een ander te
verplaatsen

Ikje NRC 6 maart 2023

Een vriendin is advocaat en verdedigt een jongen die is opgepakt voor een winkeldiefstal. Er zijn bij hem ook drugs gevonden en in beslag genomen. Hij vraagt zijn advocaat wat hij moet zeggen als de politie wil weten van wie die zijn. Ontkennen is zinloos, hij had ze immers zelf bij zich. Dus raadt zijn advocaat hem aan: „Zeg maar gewoon: die zijn van mij.” Als de rechercheur inderdaad wil weten van wie de bij hem aangetroffen drugs zijn, antwoordt de jongen: „Die zijn van m’n advocaat.”

Alice Schwartz

Opdracht in tweetallen

Neem een leerling in gedachten

Vul voor de leerling in:

- Wat lukt
- Waar moeite mee

Bonus opdracht

En...bij moeite met:

Het lukt wel als.....(met welke steun op welk moment?)

Benut je net verworven kennis over executieve vaardigheden!

Voorbeeld Tim

Lukt: *doorwerken*

Moeite met: *starten*

Lukt wel als: *nabijheid bij de start*

Kwetsbaarheid executieve functies in adolescentie

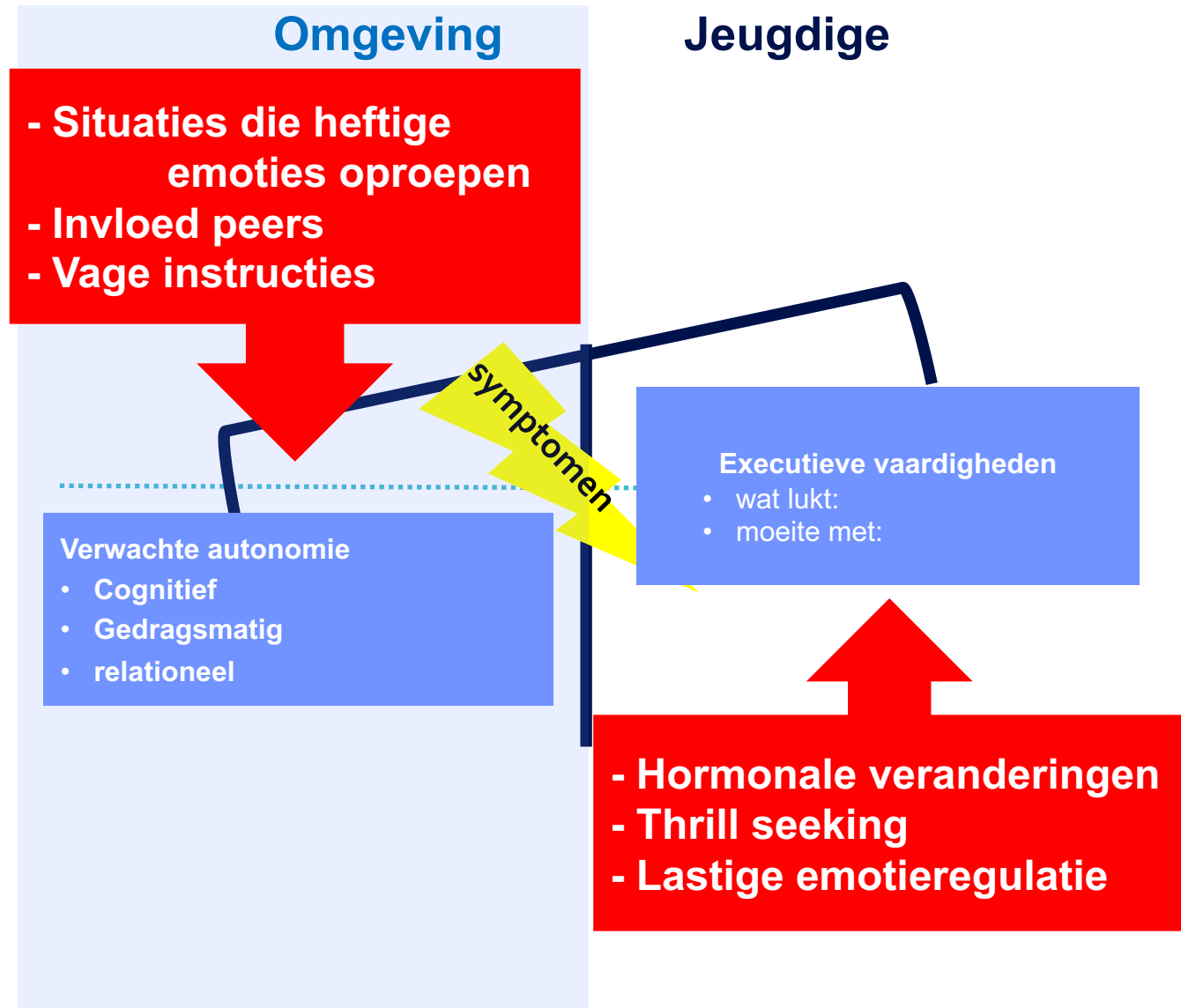

1. Gebrek aan **oefening** met executieve vaardigheden (pre)adolescentie (bijvoorbeeld door te veel bescherming en overname). Use it or lose it;
2. **'Hete cognitie' verzwakt executieve functies** (denken en redeneren is moeilijker als emoties hoog oplopen);
3. Veranderde **balans neurotransmitters**:
 1. Dopamine daalt (**stemmingswisselingen en moeite met beheersen emoties**)
 2. Serotonine daalt (afname **impulscontrole**) en
 3. Melatonine (**toename behoefte aan slaap**)
4. Controle frontale kwab over limbisch systeem schiet nog tekort (**minder controle over emotionele reacties**);
5. Gevoeligheid nucleus accumbens en verlaagde dopaminespiegel leidt tot **neiging tot thrillseeking behavior** (er is als het ware behoefte aan sterkere belonende prikkels)

Onvoldoende
autonomie:

Taak-
vaardigheid,
kwetsbaarheid-
stress

Dit betekent
dat leerlingen
maatwerk
vragen als het
gaat om
autonomie

- **Onderscheid** maken **mbt autonomie** als het gaat om **cognitieve taken**, **gedrag** of **sociale omgang**
- **Individuele verschillen** door **verschillen in rijping**; verschillende leerervaringen en persoonskenmerken (vermijndend, impulsief, aangeleerde hulpeloosheid)

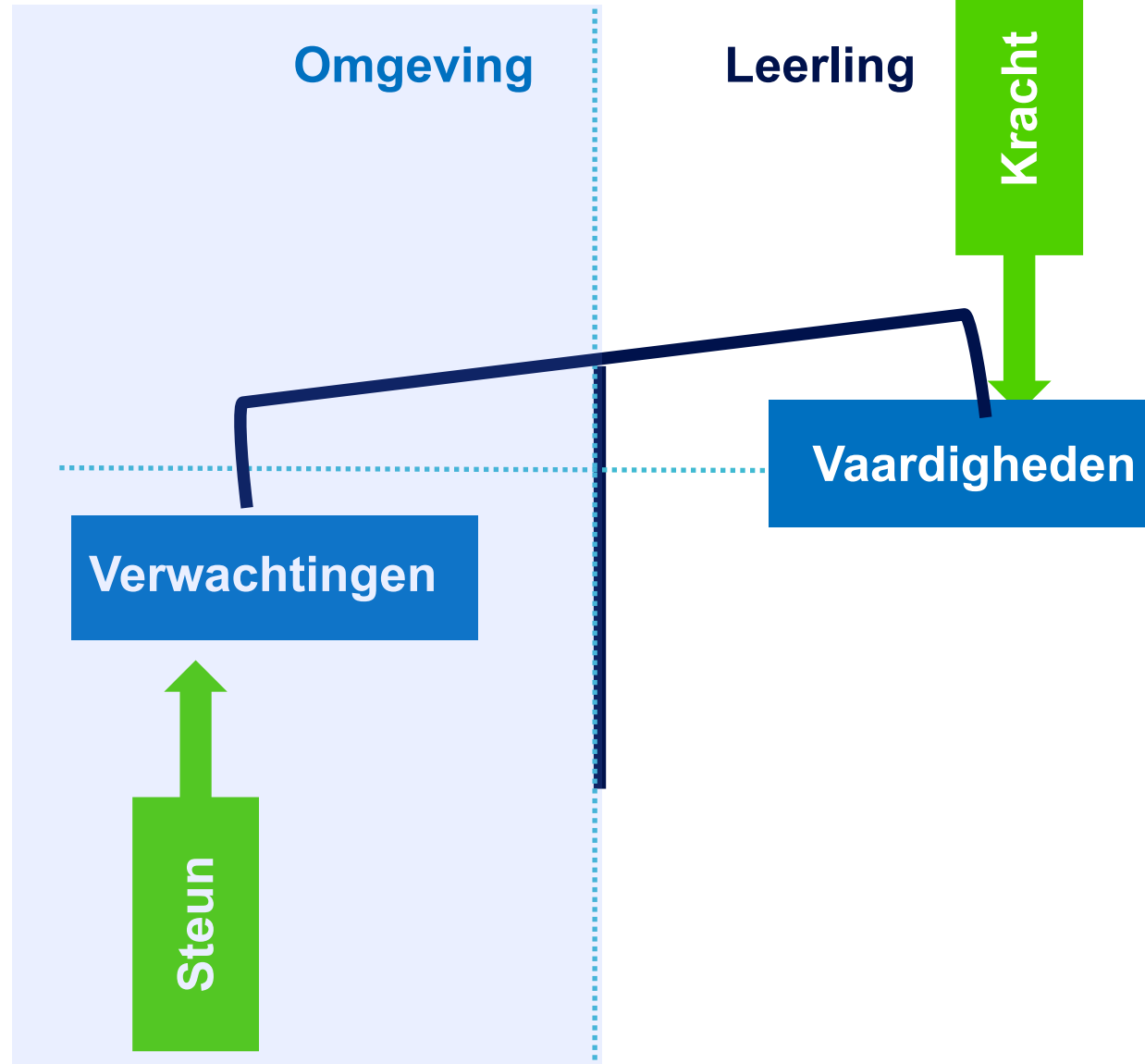
Voorwaarden voor 'Loslaten' van leerlingen

Autonomie passend ondersteunen vereist:

- De **leerdoelen**, **gedragsverwachtingen** en **gewenste omgangsvormen** (vaardig, waardig en aardig) zijn glashelder;
- **Inzicht** in de mate waarin leerlingen daaraan kunnen voldoen;
- **Differentiërend handelen** door de leerkracht, afhankelijk van de mate en aard van coaching die per leerling verschilt;
- **Deskundigheid** en **timing van interventies** door de leerkracht.

Eigen kracht

Ondersteunen en leiden

Een delicaat evenwicht

**ONDER-
STEUNEN**

LEIDEN aanmoe-
digen & reguleren
emoties en gedrag

AUTONOMIE

autoritatief

te veel controle of autoritair

onderschatten

uitgaan van wat de leerling wil,
niet van wat de leerling nodig heeft

overschatten

weinig autonomie ondersteuning
weinig regulering emoties & gedrag

AUTONOMIE

verwaarlozend

Hoe kun je de autonomie-ontwikkeling steunen?

- **Model staan:** het voordoen van een leertaak, gedragsverwachting of omgangsvorm.
- **Heldere verwachtingen**, heel concreet expliciet gemaakt. Hoge mate van voorspelbaarheid.
- **Rekening houden** met **zwakke executieve functies**. Deze overnemen indien nodig ivm **taakonvolwassenheid**. Bijvoorbeeld inseinen, taken opsplitsen (welke stappen moet je zetten?), voorbeelden geven, structurerende vragen stellen
- **Nudging** om het gewenste doelgedrag te bevorderen (inrichting fysieke, relationele en digitale omgeving);

Hoe kun je de autonomie-ontwikkeling steunen?

- **Trainen** van **lange termijn denken** door vertraagde beloningen, leren uitstel verdragen.
- **Getrapt** en **gefaseerd oefenen** met planning, taken leren opsplitsen in deeltaken en metacognitieve taakvoorbereiding. Het **aanleren van leerstrategieën** blijkt voor alle vakdomeinen van belang.
- Gedrags/procescomplimenten bij nakomen van afspraken en heldere **natuurlijke** en **logische** pedagogische consequenties bij het niet nakomen

PEERS

1. Een groep mensen, die gelijk zijn in leeftijd, kwaliteiten, kwalificaties of een vergelijkbaar belang of belangstelling hebben en gemeenschappelijke gedragscodes
2. Een peer-to-peernetwerk (of P2P) is een logisch netwerk van peers die in dit netwerk gelijkwaardig zijn en diensten aan elkaar kunnen aanbieden
3. Een lid van de Britse en Ierse adelstand die de titel voert van hertog, markies, graaf, burggraaf of baron
4. *Archaïsch*. Een metgezel

[1175 -1225;<Oud Frans *per* <Latijn *pār* equal]

Dank voor jullie aandacht!

Email

harrievanleeuwen@bureaupeers.nl, kinder- en jeugdpsychiater n.p.

marcageeraets@bureaupeers.nl, gezondheidszorgpsycholoog

<https://bureaupeers.nl> website